

ΤΑ ΤΑΞΙΔΙΑ ΤΗΣ «ΠΡΙΓΚΗΠΕΣΣΑΣ»

Το 1936, όπως διαβάζουμε στον Τύπο των Αθηνών, η ελληνική κοινωνία παρακολουθούσε με αγωνία την εξέλιξη του πρωτάκουστου ειδυλλίου μεταξύ της αδελφής του βασιλιά του Ιράκ, πριγκίπισσας Azza Bint Faisal, και του σωματικής καταγωγής ξενοδοχειακού υπαλλήλου Τάσου Χαραλάμπους. Το ειδυλλίο ξεκίνησε περίπου έναν χρόνο πριν, κατά τις διακοπές της πριγκίπισσας στην Ρόδο· οδήγησε τους δύο πρωταγωνιστές να κλεφτούν και να παντρευτούν κρυφά έναν χρόνο μετά, αφού πρώτα η Azza βαπτίστηκε χριστιανή. Την περίοδο αυτή, τα Δωδεκάνησα βρίσκονταν κάτω από ιταλική κυριαρχία. Εντέλει, το ζευγάρι χώρισε...

Περίπου τον Ιούνιο του 1936, ο σμυρνιός συνθέτης και μουσικός, μετανάστης πλέον στην Αθήνα, Παναγιώτης Τούντας κυκλοφορεί ένα τραγούδι, ακολουθώντας μια πάγια συνήθεια του λαϊκού να σχολιάζει συμβάντα, παίζοντας εν πολλοίς τον ρόλο ενός ιδιότυπου ραδιοφώνου της εποχής. Το τραγούδι τιτλοφορείται «Εγώ θέλω πριγκιπέσσα» και μέχρι σήμερα αποτελεί ένα από τα αγαπημένα δείγματα του πειραιώτικου ρεμπέτικου με βάση το μπουζούκι, το οποίο κάνει την περίοδο αυτή τα πρώτα του δισκογραφικά βήματα. Αναμφισβήτητα, αν κάποιος μελετήσει τα ρεπορτάζ της εποχής, οι στίχοι του τραγουδιού του Τούντα ανανοηματοδοτούνται:

Στην Ελλάδα δεν μπορεί
για γυναίκα για να βρω
έχει όμορφες πολλές
μα είναι μάνα μου φτωχές
Εγώ θέλω πριγκιπέσσα από το Μαρόκο μέσα
να 'χει λίρα με ουρά μια γυναίκα μια φορά
Πέροι πέρασε από δω
κι έψαχνε να βρει γαμπρό
χωρίς να το ξέρω εγώ μάνα μου να σε χαρώ
Με είδε κάτω στον Πειραιά
στου Τσελέπη με παρέα
και από τότε μ' αγαπά και
μου στέλνει και λεφτά
Θα με κάνει βασιλιά πέρα εκεί στην αραπιά
κι όλα της θα τα 'χω εγώ μάνα μου να σε χαρώ
Δεκαοχτώ βαγόνια λίρες,
κοκαίνες και νταμίρες
κάθε είδους αργιλέ με διαμάντι όλο ντουμπλέ
Θα μου πάρει μπαγλαμά φίλντισι και μάλαμα
κι ό,τι άλλο θέλω εγώ μάνα μου να σε χαρώ
Πεντακόσοι δερβισάδες
θα μας φτιάχνουν τους λουλάδες
να φοιμάrouμε γλυκά
στον χρυσό μας τον οντά

Νωρίτερα ως «Γεροντάκι»

Τον ίδιο σκοπό τον έχει ξαναχρησιμοποιήσει ο Τούντας, περίπου τρία χρόνια νωρίτερα, με τραγουδίστρια την Κάκια Μένδρη. Πρό-

ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΟΡΔΟΥΛΙΔΗ

κειται για το τραγούδι με τίτλο «Γεροντάκι», ηχογραφημένο στην Αθήνα, περίπου το 1932, ηχογράφηση που ανατυπώθηκε στην Αμερική τον Γενάρη του 1934. Σε αυτήν την πρώτη εμφάνιση του σκοπού στην ελληνική δισκογραφία, συναντάμε μία διαφορετική εισαγωγή από αυτήν στην «Πριγκιπέσσα». Αξίζει να σημειώσουμε πως η Κάκια Μένδρη, γνωστή ντιζέζ της ελληνικής σκηνής του «ελαφρού», γεννήθηκε στην Οδησσό, στην Κριμαία, το 1912 και ήρθε στην Ελλάδα το 1917.

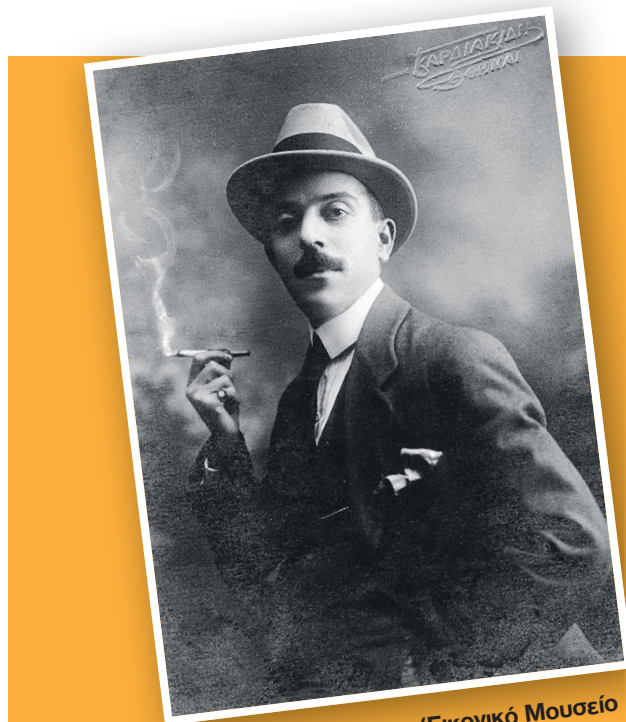
Το 1938 - 1939 πραγματοποιήθηκε μία δεύτερη ηχογράφηση της «Πριγκιπέσσας», αυτή τη φορά στην Τουρκία, με τραγουδιστή τον Μίτσο Κυριακόπουλο και την ορχήστρα του Fehmi Ege. Εδώ η εκτέλεση είναι πιο θεατρική, και παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην ενορχήστρωση, στην ταχύτητα εκτέλεσης και στις πρακτικές τραγουδίσματος.

Σημειώνεται και η ηχογράφηση του Γιάννη Κυριαζή, που πραγματοποιείται στην Αθήνα το 1975, σε ένα νέο πλέον αισθητικό πλαίσιο. Το συγκλονιστικό στην ηχογράφηση αυτή είναι πως στο ένθετο και στην ετικέτα του δίσκου, το κομμάτι φαίνεται πως είναι σύνθεση του ίδιου του Κυριαζή. Ο δίσκος επανεκδίδεται το 2009 σε CD, σε επιμέλεια του Γιώργου Τσάμπα. Σε αυτήν την έκδοση, το κομμάτι πλέον χρεώνεται στον Παναγιώτη Τούντα.

Το 1974 συμβαίνει το εξής ενδιαφέρον: η Χάρης Αλεξίου ηχογραφεί ένα τραγούδι του Βασίλη Βασιλειάδη, καινοτόμου συνθέτη της εποχής, σε στίχους του Πυθαγόρα. Ο συλλέκτης Κώστας Χατζηδουλής τον ονομάζει «παιγνιώστο λίσταρχο ρεμπέτικων τραγουδιών». Το τραγούδι που ερμηνεύει η Αλεξίου έχει τίτλο «Πώς το λένε» και χρησιμοποιεί τη μελωδία της «Πριγκιπέσσας» με νέο στίχο.

Αυτό και μόνο το ιστορικό του μουσικού σκοπού θα ήταν αρκετό για να θεωρηθεί εξαιρετικά πλούσιο και ενδιαφέρον. Όμως η ιστορία της μουσικής της «Πριγκιπέσσας» δεν σταματάει εδώ, ούτε ξεκινάει μέσα στις ελληνόφωνες παραδόσεις. Πρόκειται για ένα δείγμα των «περιπλανωμένων» σκοπών, οι οποίοι απαντούν σε ποικίλες εκδόσεις, περιodes, περιόδους και πλαίσια.

Να σημειώσουμε πως ο φερόμενος συνθέτης, ο Τούντας, γεννήθηκε στη Σμύρνη μάλλον το 1886 ή ίσως και νωρίτερα. Έχουμε αναφορές πως ταξίδεψε και έζησε στην Αίγυπτο, στην Αιθιοπία και αλλού. Οι ελάχιστες πηγές μας αναφέρουν πως από το 1924 μέχρι

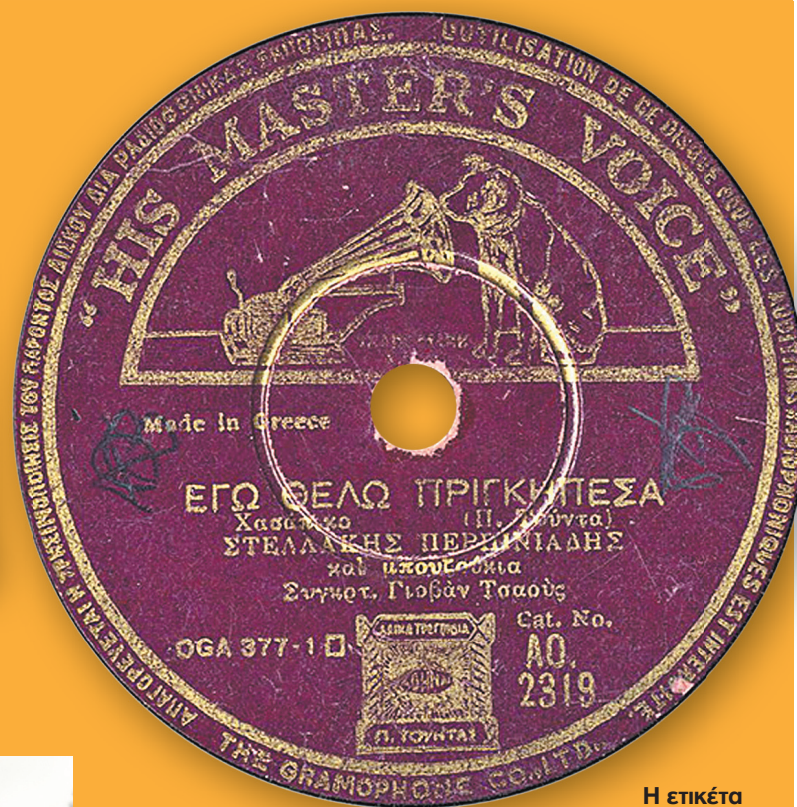

Ο Παναγιώτης Τούντας (Εικονικό Μουσείο Αρχείου Κουνάδη)

Chekhov's Band -
Eastern European Klezmer
music from the EMI archives
1908-1913

Ο δίσκος-συλλογή «Chekhov's Band, Eastern European Klezmer music from the EMI archives 1908-1913»

Η ετικέτα της ηχογράφησης του «Εγώ θέλω πριγκιπέσσα» (Εικονικό Μουσείο Αρχείου Κουνάδη)

Η ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΑΝΑΣΤΑΤΟΣ
Η ΠΡΙΓΚΗΠΙΣΣΑ ΤΟΥ ΙΡΑΚ
ΑΠΗΧΘΗ ΑΠΟ ΕΝΑ ΕΛΛΗΝΑ !!
ΧΘΕΣ ΕΓΙΝΑΝ ΟΙ ΓΑΜΟΙ ΤΩΝ ΕΙΣ ΑΘΗΝΑΣ
ΤΟ ΕΙΔΥΛΛΟΝ ΤΗΣ ΒΑΘΥΛΟΥΤΟΥ ΤΗΣ ΠΡΙΓΚΗΠΙΣΣΗΣ ΜΕ ΤΟΝ ΥΠΑΛΛΗΛΟΝ ΤΟΥ
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟΥ ΤΗΣ - Η ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΡΟΔΟΝ ΚΑΙ Η ΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΑΣ Λ-
ΟΝΙΑΣ. - Η ΕΚΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΚΑΝΔΑΛΟΥ. - Ο ΓΑΜΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ.

Πρωτοσέλιδο της εφημερίδας Ελληνικών μέλλον, στις 28 Μαΐου 1936

ΕΝΑ ΠΑΤΑΓΩΔΕΣ ΕΙΔΥΛΛΟΝ
Η ΕΠΙΔΟΞΟΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΤΟΥ ΙΡΑΚ ΠΡΙΓΚΗΠΙΣΣΑ ΑΛΖΑ ΦΕΥΖΑΛ
ΑΠΗΓΑΓΕ ΚΑΙ ΕΝΥΜΦΕΥΘΗ ΕΝΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΙΟΝ ΚΑΜΑΡΙΕΡΗΝ!
ΠΩΣ ΕΡΩΤΕΥΘΗ ΤΟΝ ΠΤΩΧΟΝ ΕΛΛΗΝΑ ΚΑΙ ΔΙΑ ΝΑ ΓΙΝΗ ΣΥΖΥΓΟΣ ΤΟΥ ΕΒΑΠΤΙΣΘΗ
ΑΙ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑΙ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΦΑΝΟΥΣ ΕΡΩΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ - ΑΜΥΘΗΤΟΣ Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΝΥΜΦΗΣ
ΕΠΕΜΒΑΙΝΟΥΝ ΜΑΤΑΙΩΣ ΑΙ ΞΕΝΑΙ ΠΡΕΣΒΕΙΑΙ

Πρωτοσέλιδο της εφημερίδας Ακρόπολις, στις 28 Μαΐου 1936

το 1931 υπήρξε ο καλλιτεχνικός διευθυντής του παραρτήματος της δισκογραφικής εταιρείας Odeon στην Αθήνα ή τουλάχιστον κάποιος πολύ σημαίνον πρόσωπο, που λαμβάνει αποφάσεις στην εταιρεία σχετικά με το λαϊκό ρεπερτόριο, και από το 1931 μέχρι και το 1941 στην Columbia.

Ενας οικουμενικός μουσικός σκοπός

Τον σκοπό της «Πριγκιπέσσας» τον συναντάμε στην ιστορική δισκογραφία τουλάχιστον 21 φορές, ηχογραφημένο στην Αμερική, τη Σερβία, την Ουγγαρία, τη Σλοβακία, την Ελλάδα, την Τουρκία, τη Ρουμανία και την Κροατία. Συναντάται σε μορφή τραγουδιού, αλλά και ως ορχηστρικό έργο. Όσον αφορά τις ξένες ηχογραφήσεις, αναφέρουμε ενδεικτικά: Στον δίσκο - συλλογή με τίτλο «Chekhov's Band, Eastern European Klezmer music from the EMI archives 1908 - 1913», επιμέλεια των Michael Aylward και Joel Rubin, υπάρχει η ηχογράφηση με τίτλο «Karait medley». Πρόκειται για οργανικό κομμάτι που ηχογραφήθηκε το 1910 στην Βίλνα, τη σημερινή πρωτεύουσα της Λιθουανίας, τότε έδαφος της Ρωσικής Αυτοκρατορίας. Στην ηχογράφηση παίζει η ορχήστρα του δημοτικού θεάτρου της πόλης, την οποία διευθύνει ο Meir Mordukh Stupel. Ο καραϊσμός αποτελεί ένα ιδιαίτερο θρησκευτικό δόγμα του ιουδαϊσμού. Δεν είχε ποτέ μεγάλη δημοφιλία και πολλούς ακολούθους. Σε κάθε περίπτωση, η Λιθουανία αποτέλεσε την άτυπη βάση του καραϊσμού. Σε αυτό το ποτ-πουρί, ο τελευταίος σκοπός που εκτελείται είναι αυτός της «Πριγκιπέσσας», στην πιο ξεχωριστή και ιδιόμορφη του εκτέλεση, όσον αφορά το φραζάρισμα και τις ρυθμικές δομές της μελωδίας. Με βάση τις πηγές μας, ίσως καμία από τις μελωδίες του ποτ-πουρί δεν αποτελεί παραδοσιακή μελωδία του καραϊσμού. Σε κάθε περίπτωση, αυτή η ηχογράφηση αποτελεί και την παλαιότερη που εντοπίσαμε.

Στη γιουγκοσλαβικού ενδιαφέροντος δισκογραφία έχουμε εντοπίσει έξι ιστορικές ηχογραφήσεις του ίδιου τραγουδιού, το οποίο χρησιμοποιεί τον σκοπό που αναζητούμε. Ηχο καταφέραμε να βρούμε για τις τρεις από αυτές. Στις δύο τραγουδάει ο Mijat Mijatović, και στην τρίτη, που είναι ηχογραφημένη στην Αμερική, τραγουδάει ο Edo Ljubić. Το τραγούδι είναι εξαιρετικά δημοφιλές στο σερβικό ρεπερτόριο. Έχει γνωρίσει πολυάριθμες επανεκτελέσεις ποικίλων αισθητικών, μέχρι και στις μέρες μας, και έχει εκδοθεί σε συλλογές, παρτιτούρες για διάφορα όργανα κ.λπ. Η πρώτη καταγραφή και τύπωση παρτιτούρας του τραγουδιού πραγματοποιείται μέσα στη δεκαετία του 1920, από τον εκδοτικό οίκο Jovan Frajt.

Ο Mijatović είναι γεννημένος στο Βελιγράδι, το 1887, δικηγόρος στο επάγγελμα. Πρόκειται για εξέχουσα προσωπικότητα στον χώρο του

τραγουδιού και της ενσωμάτωσης λαϊκών μελωδιών στις λόγιες σχολές της περιοχής (τον συναντάμε να ηχογραφεί ακόμη και στην Πράγα). Κυρίως όμως, είναι παιδί του εθνικού ραδιοφώνου, με το οποίο έκτισε μία σημαντική καριέρα. Η πρώτη ηχογράφηση του τραγουδιού πραγματοποιήθηκε το 1927. Συμμετείχε μαζί του η τοιγάνικη ορχήστρα του Dušan Popaza.

Ο Ljubić, γεννημένος το 1912 στο Donji Vakuf, στη σημερινή Βοσνία και Ερζεγοβίνη, χτίζει από νωρίς καριέρα τραγουδιστή στο ραδιοφωνικό και στα στούντιο ηχογράφησης. Το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου τον βρίσκει στην Αμερική, όπου έχει μεταβεί από το 1939 για να συμμετάσχει στις εκδηλώσεις του περπτερό της Γιουγκοσλαβίας στην Παγκόσμια Εκθεση της Νέας Υόρκης. Παραμένει εντέλει στην Αμερική, όπου η καριέρα του, ως αστέρας της *tamburitza* - της αστικής λαϊκής μουσικής της Γιουγκοσλαβίας -, απογειώνεται. Ηχογραφεί το τραγούδι που μας ενδιαφέρει στο Σικάγο, το 1942.

Στο σημείο αυτό είναι αναγκαίο να ανοίξουμε μία παρένθεση, αναφέροντας την περίπτωση του Δημήτρη Σέρμη, του διάσημου «Σαλονικιού» από τη δισκογραφία του ρεμπέτικου. Ο Σέρμης γεννήθηκε στη Στρώμνισσα το 1883. Υπενθυμίζουμε ότι ο Τούντας γεννή-

θηκε το 1886, οπότε οι δύο πρωταγωνιστές του ρεμπέτικου είναι σχεδόν συνομήλικοι. Όπως βεβαιώνει και ο Περγινιάδης, ο τραγουδιστής της δημοφιλέστερης εκδοχής της «Πριγκιπέσσας», στη βιογραφία του στον Κώστα Χατζηδουλή, οι τρεις τους είχαν μία πάρα πολύ καλή και δυναμική συνεργασία. Επιπλέον, αναφέρει πως ο Σέρμης έπαιζε «τούρκικα, αράπικα, σέρβικα, σπανιόλικά, ρουμάνικα, ουγγαρέζικα, βουλγάρικα, τοιγγάνικα». Κατά το 1936, χρονιά που ηχογραφείται στην HMV η «Πριγκιπέσσα», ο Σέρμης είναι ο καλλιτεχνικός της διευθυντής, ενώ ο Τούντας αντίστοιχος της Columbia. Τα δύο αυτά labels ανήκουν στο ίδιο ελληνικό παράρτημα - γραφείο των αδελφών Λαμπρόπουλου. Ο Σέρμης, όπως και ο Τούντας, είναι πολυταξιδεμένος. Περίπου το 1896, με βάση τις αφηγήσεις της κόρης του Ελένης Νικολαΐδου στην Lisbet Torp, εργάζεται ως μουσικός σε τσίρκο, το οποίο σταματάει και στο Βελιγράδι.

Ο Νίκος Ορδουλίδης είναι μουσικολόγος, επιστημονικός συνεργάτης στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Εκτός άλλων έχει γράψει: «Η δισκογραφική καριέρα του Βασίλη Τοπάνση» (Ιωάνν., 2014), «Η εποχή του ρεμπέτικου: το λαϊκό πιάνο» (Πριγκιπέσσα, 2018). Από τις εκδ. Bloomsbury Academic έχει κυκλοφορήσει το «Musical nationalism, despotism and scholarly interventions in Greek popular music» (2021)

92.9

KISS

90's To Now

Από 5 Σεπτεμβρίου

Breakfast Show

Με την Ελένη Νικολάου & τον Αλέξανδρο Μυριώτη

ΔΕΥΤΕΡΑ - ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 07:00- 10:00

ΜΟΥΣΙΚΟΙ ΜΥΘΟΙ

ΜΙΑ ΣΕΙΡΑ ΜΕ ΜΥΘΟΥΣ, ΠΑΡΑΝΑΓΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΦΩΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΑΣ